

Μία Τουρκία ή δύο Τουρκίες;

Όλα ξεκίνησαν στην Τουρκία, όπως κι αλλού άλλωστε, μέσω διαδικτύου *δι' ασήμαντον αφορμή*, κι όλα πήγαν κάπου που ούτε οι πρώτοι διαδηλωτές της πλατείας Taksim μπορούσαν να φαντασθούν. Οι διαδηλώσεις για το πάρκο Gezi λοιπόν έφερναν μαζί τους πολύ περισσότερα αιτήματα και διεκδικήσεις από αυτά που φαινόταν στην αρχή ότι ήταν και που επικεντρώνονταν σε κάποιες οικολογικές ευαισθησίες. Η μαζικότητα, η μαχητικότητα αλλά και ο τρόπος έκφρασης των αιτημάτων των διαδηλωτών έδειξαν ότι στην Τουρκία κάτι σημαντικό συμβαίνει, κάτι που δείχνει το ιστορικό βάθος και την κοινωνική έκταση των διεκδικήσεων. Το πρώτο ερώτημα που κυριάρχησε στον διεθνή Τύπο ήταν το κατά πόσο οι διαδηλώσεις στην Τουρκία παραπέμπουν σε μια άλλη *άνοιξη*, μια τουρκική αυτή τη φορά *άνοιξη*, ή σε ένα άλλο κίνημα Occupy, κλπ. Θεωρώ ότι το πρόβλημα δεν είναι να ταυτίσουμε ή όχι το ένα κίνημα με το άλλο, το πρόβλημα είναι να δούμε γιατί τα τελευταία χρόνια έχουμε τέτοιας έκτασης κινητοποιήσεις, τι σηματοδοτούν αυτές - κινητοποιήσεις που ανεξαρτήτως των συγκεκριμένων συνθηκών μέσα στις οποίες γίνονται (άλλες συνθήκες στη Βραζιλία, άλλες στην Αίγυπτο, άλλες στην Τουρκία) δείχνουν κάτι σημαντικό: οι κοινωνίες διεκδικούν τη θέση τους στην Ιστορία, διεκδικούν την πολιτική, οικονομική και πολιτισμική χειραφέτησή τους. Διεκδικούν εντέλει να θέσουν αυτές τους όρους συγκρότησης του νέου «εθνικού αφηγήματος», είτε πρόκειται για το αφήγημα ενός «success story» (Τουρκία, Βραζιλία) είτε για το αφήγημα της πολιτικής και πολιτισμικής αλλαγής (Αίγυπτος). Δεν αφήνουν λοιπόν στα «πατρικά» χέρια καμιάς εξουσίας την οικειοποίηση του νέου απέναντι στο παλιό, δεν αφήνουν τη δημοκρατία στα χέρια αυτών που στο όνομα του νέου υπονομεύουν τη δημοκρατία. Αυτό μας οδηγεί σε μια τελευταία παρατήρηση: έχει δοθεί τεράστια σημασία στα μέσα οργάνωσης των διαδηλώσεων (μέσω Internet, με twitter, facebook, κλπ), καθώς και στις μεθόδους εκδήλωσης του (ότι είναι αποκομματικοποιημένες), τόση σημασία ώστε οι αναλυτές να φτάνουν σε διαπιστώσεις του τύπου ότι πρόκειται για μια νέα γενιά διεκδικήσεων, αυτών του 21^{ου} αιώνα, που βάζουν τα κόμματα στο περιθώριο και που δημιουργούν ρήξη με το παρελθόν των διεκδικήσεων του 20^{ου} αιώνα. Θεωρούν λοιπόν ότι πρόκειται για μια νέα γενιά κινήσεων που φτιάχνονται στο πλαίσιο και χάρη στην τεχνολογία και που δείχνουν ότι τα πολιτικά κόμματα και οι διεκδικήσεις τους φαίνονται παρωχημένα.

Σε ό,τι με αφορά θεωρώ ότι πρόκειται για μια απολύτως παραπλανητική ανάλυση. Καταρχάς το μέσον (Internet) δεν μπορεί να αποτελεί και το θεωρητικό και πολιτικό εργαλείο ανάλυσης. Σίγουρα το Internet διευκολύνει τη μαζικοποίηση των κινήσεων, αλλά δεν φτιάχνει κίνημα εκ του μηδενός. Σίγουρα διευκολύνει τη γρήγορη διακίνηση του μηνύματος και την επικοινωνιακότητά του, αλλά δεν παράγει πολιτική. Πολιτική παράγει η ενσώματη διεκδίκηση της πολιτικής, μέσα από

ένα κίνημα ή κινήματα ή μέσα από ένα ή περισσότερα κόμματα. Οι διεκδικήσεις λοιπόν, μπορούν μέσα από το Internet να είναι πολλές και διαφορετικές, στην ενσώματη συμμετοχή ωστόσο παράγεται η πολιτική, κι εκεί εκφράζεται η μείζων διεκδίκηση, αυτή της συμμετοχικής δημοκρατίας. Κι αυτή η διεκδίκηση είναι μια παλιά διεκδίκηση που έρχεται από τα βάθη του 20^{ου} αιώνα και συνδέει διαφορετικές γενιές ανθρώπων με το ίδιο αίτημα: τη δημοκρατία, με όλα της τα συμφραζόμενα.

Πρώτη παρατήρηση λοιπόν: οι διαδηλώσεις στην πλατεία Taksim αλλά και στις πλατείες άλλων πόλεων της Τουρκίας ξάφνιασαν, γιατί για πρώτη φορά μετά από χρόνια είχαμε τόσα έντονα την ενσώματη διεκδίκηση της πολιτικής, την ενσώματη διεκδίκηση της δημοκρατίας -ενός πολύ παλιού και πάντα επίκαιρου αιτήματος της κοινωνίας της Τουρκίας. Σε χώρες μάλιστα όπως η Τουρκία όπου το αίτημα της δημοκρατίας εγκλωβίστηκε ιστορικά στο σχήμα «κεμαλισμός-ισλαμισμός», οι διαδηλώσεις στο Taksim δεν έγιναν εναντίον της πολιτικής και των κομμάτων –όπως βιαστικά πολλοί έγραψαν- έγιναν εναντίον αυτού του σχήματος που υπονομεύει τη δημοκρατία, επομένως έγιναν στο όνομα μιας δημοκρατικής πολιτικής εναντίον της αυταρχικής πολιτικής που παράγεται μονίμως από το δίπολο «κεμαλισμός-ισλαμισμός». Εν ολίγοις, οι διαδηλώσεις εξέφρασαν την ανάγκη *πολιτικοποίησης* της πολιτικής της Τουρκίας. Την ανάγκη της ιδεολογικοποίησης της πολιτικής με όρους ταξικούς, πολιτισμικούς, οικολογικούς, με όρους πάνω από όλα δημοκρατίας που η θεολογική αντίληψη περί πολιτικής –καλού και κακού (κάποτε καλός ο κεμαλισμός και κακός ο ισλαμισμός, σήμερα το αντίστροφο)- υπονομεύει. Το σχέδιο του πρωθυπουργού Ερντογάν για την οθωμανο-εμπορική *ανάπλαση* του πάρκου Gezi, δηλαδή για την αποτύπωση στον χώρο (και μάλιστα στην καρδιά της Κωνσταντινούπολης) της νέας πολιτικής ηθικής του –οθωμανισμός και νεοφιλελευθερισμός- ήταν όχι μόνο η αφορμή αλλά και η ουσιαστική πολιτική αιτία για το ξέσπασμα των διαδηλώσεων. Αποτέλεσε λοιπόν το πάρκο Gezi τη θρυαλλίδα που άναψε μια μεγάλη φωτιά γύρω από την οποία αναμετρήθηκαν δύο Τουρκίες: αυτή του Ερντογάν και μια *άλλη* η οποία, μέσα από την αντίσταση στον *τσαμπουκά* του, οριοθετεί επώδυνα την ταυτότητά της και ομογενοποιείται.

Αυτή η *άλλη* Τουρκία, έχει και κεμαλιστές αλλά δεν είναι *κεμαλική*, έχει και εθνικιστές αλλά δεν είναι *εθνικιστική*, έχει αντιϊσλαμιστές αλλά δεν ορίζεται ως *αντιϊσλαμική*, έχει ωστόσο και ανθρώπους που διεκδικούν την πίστη τους στο Ισλάμ, αλλά που δεν είναι ισλαμιστές με την έννοια που δίνει ο Ερντογάν και το AKP. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι αυτή η *άλλη* Τουρκία είναι Αριστερή; Όχι, με την έννοια που δίνουμε εμείς. Είναι και αριστερή, αλλά δεν διεκδικείται ως τέτοια. Εδώ είναι ένα κρίσιμο σημείο στο οποίο αξίζει λίγο να σταθούμε. Όπως ανέφερα πιο πάνω οι διαδηλώσεις σηματοδοτούν το τέλος της ιστορικής διαίρεσης κεμαλισμού-ισλαμισμού, κοσμικού κράτους-ισλαμιστικού κράτους, και θέτουν στο επίκεντρο μια *άλλη* διαίρεση, αυτή της δημοκρατίας

εναντίον του αυταρχισμού. Αυτή η νέα διαίρεση είναι εκ των πραγμάτων και στη δυναμική της αριστερή, είναι εκ των πραγμάτων αντικαπιταλιστική, γιατί αναιρεί τη νομιμοποιητική βάση του καπιταλισμού σε χώρες όπως η Τουρκία. Με αυτό εννοώ ότι η διαίρεση κεμαλισμού-ισλαμισμού είναι μια διαίρεση που έγινε στο πλαίσιο της διαδικασίας ένταξης της Τουρκίας στην καπιταλιστική αγορά, ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μια ένταξη η οποία έπρεπε να γίνει με όρους αταξικούς και α-ιδεολογικούς, με όρους λοιπόν πολιτισμικούς και ηθικούς.

Κεμαλισμός εναντίον Ισλαμισμού

Στην εποχή του Μουσταφά Κεμάλ και μέχρι τα τέλη του '80 ο κεμαλισμός ως ηθικό μήνυμα, ως ενδιάμεσος για την υποταγή της κοινωνίας στη μεγάλη αποστολή του έθνους που ήταν ο ευρωπαϊκός, κοσμικός του χαρακτήρας, αποτελούσε το ηθικό πλαίσιο για τη δημιουργία μιας κυρίαρχης πολιτικής και οικονομικής ελίτ, της οποίας η δύναμη στο διεθνές, δυτικό πλαίσιο εξαρτιόταν από την ικανότητά της να διασφαλίζει την υποταγή ενός *απολίτιστου* και μη ευρωπαϊκού λαού χωρίς αντιστάσεις. Ο διάλογος λοιπόν των κεμαλιστών, κατεξοχήν του στρατού αλλά και μιας ισχυρής γραφειοκρατικής και οικονομικής ελίτ, με την κοινωνία οριζόταν στο πλαίσιο της προστασίας του έθνους από έναν οπισθοδρομικό λαό. Ένα μεγάλο έθνος λοιπόν το οποίο βρίσκεται σε μόνιμη απειλή από έναν *αντιδραστικό, απολίτιστο* λαό. Ο πολιτικός όρος *αντίδραση* (*irtica*) κατέλαβε κυρίαρχη θέση στο τουρκικό, πολιτικό λεξιλόγιο. Η πάλη ανάμεσα στο υπερήφανο έθνος, έτσι όπως το εξέφραζαν οι κεμαλικές ελίτ, και στον αντιδραστικό λαό, επικεντρώθηκε γύρω από ένα πολιτισμικό στοιχείο –το Ισλάμ. Με αυτή την έννοια, το κεμαλικό κράτος εκπροσωπούσε ένα έθνος μεταρρυθμιστικό και ευρωπαϊκό εναντίον ενός λαού που ήταν *εκ των πραγμάτων* αντιδραστικός.

Όμως, σε αντίθεση απ' ότι συνήθως πιστεύουμε, το Ισλάμ ήταν στην καρδιά του κεμαλικού συστήματος. Ήδη από τη δεκαετία του '50 και στη συνέχεια όταν ιδρύθηκε το ισλαμικό κόμμα του Ερμπακάν, ο κεμαλισμός –έστω και σε σύγκρουση- ήταν μονίμως σε διάλογο μαζί του. Θα έλεγα ότι η σύγκρουση κεμαλισμού-ισλαμισμού στην Τουρκία (και όχι μόνο άλλωστε) εξελίχθηκε σε μια εσωτερική υπόθεση των ελίτ –πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών- για ηγεμονία. Όσο αναπτυσσόταν μια νέα γενιά ισχυρών οικονομικών παραγόντων που διεκδικούσε τη θέση του στην πολιτική ζωή, τόσο ενισχυόταν η θέση του Ισλάμ στο πολιτικό σύστημα. Ειδικά, από τη δεκαετία του '80, κυρίως από τις αρχές του '90, όταν ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός άρχισε να εξαπλώνεται και είχε ανάγκη από μια άλλου τύπου ενσωμάτωση χωρών όπως η Τουρκία στο παγκοσμιοποιημένο καπιταλιστικό σύστημα, το Ισλάμ, ως φορέας ενός άλλου εθνικού αφηγήματος που θα ήταν πιο αποτελεσματικό για την ενσωμάτωση της περιθωριοποιημένης Ανατολίας στο

παγκόσμιο σύστημα, κέρδιζε έδαφος και οδηγούσε σε μια σύνθεση που ονομάστηκε *τουρκο-ισλαμισμός*. Η πολιτική Οζάλ σε αυτό το πλαίσιο εγγράφεται, στο ίδιο που εγγράφεται και η πολιτική Ερντογάν. Εδώ είναι καλό να προσέξουμε κάτι. Όσο το Ισλάμ επέτρεπε τη διείδυση σε μεγαλύτερες μάζες του πληθυσμού, κυρίως της Ανατολίας, τόσο «στρίμωχνε» τις κεμαλικές ελίτ, οι οποίες αναγκάζονταν να διαπραγματευτούν μαζί του ή να το κυνηγούν. Αυτή η διαπραγμάτευση του κεμαλισμού με το πολιτικό Ισλάμ ενίσχυε τον πατερναλισμό του κράτους, ενίσχυε την περιθωριοποίηση όχι μιας ισλαμικής κοινωνίας, αλλά μιας κοινωνίας που ήθελε εκδημοκρατισμό. Στην Τουρκία ωστόσο, κυρίως της δεκαετίας του '90 άρχισε να αναπτύσσεται μια κοινωνία που διεκδικούσε δημοκρατία εναντίον των κατεξοχόν φορέων του αντιδημοκρατισμού, του κεμαλισμού. Ανάμεσα στα στοιχεία της δημοκρατίας ήταν και το Ισλάμ, με την έννοια της ελευθερίας στην πίστη.

Μιλλέτ των πιστών εναντίον κεμαλικού έθνους

Ο Ερντογάν το 2002 ανέβηκε στην εξουσία με την υπόσχεση μιας νέας Τουρκίας, δημοκρατικής και ευρωπαϊκής. Ανέβηκε δηλαδή στην εξουσία, υποσχόμενος να ξαναβρεί και να αποκαταστήσει το, κομμένο και χαμένο μέσα σε τόνους αίματος, φυλακίσεων και πραξικοπημάτων, νήμα του μόνιμου αιτήματος για δημοκρατία σε αυτήν τη χώρα. Στο όνομα αυτού του νήματος τον ψήφισαν ακόμη και αριστεροί, στο όνομα αυτού του νήματος προέβη σε μεταρρυθμίσεις εκδημοκρατισμού. Το συμβόλαιο λοιπόν που συνήψε ο Ερντογάν με την κοινωνία το 2002 δεν ήταν στο όνομα μιας νέας ηγεμονίας απέναντι στην κεμαλική ηγεμονία, ήταν στο όνομα της δημοκρατίας, και γι αυτό εναντίον του φορέα της κεμαλικής ηγεμονίας (του στρατού)! Το 2002 ένα μεγάλο μέρος των Τούρκων ψήφισε για να θάψει οριστικά τον μεγάλο ηγέτη (Μουσταφά Κεμάλ) που στοίχειωνε την κοινωνία –δεν ψήφισε για να τον αντικαταστήσει με έναν άλλο. Το Ισλάμ αποτελούσε στοιχείο αυτού του νέου δημοκρατικού συμβολαίου, δεν ήταν το συμβόλαιο. Ωστόσο, όσο το AKP ενίσχυε τη δύναμή του, τόσο επεδίωκε την εγκαθίδρυση μιας νέας, αδιαμφισβήτητης ηγεμονίας, μιας νεοσυντηρητικής (και γι αυτό θρησκευτικής), νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας. Αν ο κεμαλισμός κάποτε επινόησε το ευρωπαϊκό πολιτισμένο έθνος εναντίον του αντιδραστικού λαού, ο ισλαμισμός του Ερντογάν επανεφήυρε το μιλλέτ. Επανεφήυρε λοιπόν το «δικό του έθνος», την «κοινότητα» των πιστών με την οποία επανασύνδεσε το κράτος. Όπως υπογράμμισε ο ένας από τους αντιπροέδρους του κόμματος AKP, ο Νουμάν Κουρτουλμούς, «η Τουρκία μετά από δύο αιώνες αγώνων ξανασυναντήθηκε με τις ρίζες της. Αυτό το έθνος έφερε στην εξουσία τα δικά του παιδιά. Ήρθε στη δική του εξουσία και δεν θα κατέβει από αυτήν». Κεμαλικό έθνος λοιπόν εναντίον μιλλέτ, ισλαμικού έθνους. Το σημείο τομής ανάμεσα στα δύο είναι το έλλειμμα της δημοκρατίας. Αν για τον κεμαλισμό ο εχθρός ήταν ο οπισθοδρομικός λαός, για τον ισλαμισμό του Ερντογάν είναι ο λαός

των τραμπούκων και των άπιστων, των ταραξιών και των ξενόφερτων. Η δημοκρατία της οποίας δεν είναι φορέας του AKP είναι ξενόφερτη, εναντίον λοιπόν του έθνους. Αν ο ισλαμισμός ενίσχυσε κάποτε τον συντηρητισμό του δεξιού, κεμαλικού κράτους, ο ισλαμισμός του Ερντογάν ενισχύει τον νεοσυντηρητισμό ενός δεξιού, αντικεμαλικού κράτους. Το κράτος μεταβάλλεται σε έναν ισχυρό μηχανισμό του νέου νόμου και της νέας τάξης, που αναπαράγει την ίδια πάντα, βολική για τη δεξιά, διαίρεση (Ισλάμ-κεμαλισμός). Η βία της αστυνομίας και τα συγχαρητήρια που δέχθηκε από τον πρωθυπουργό για την αποτελεσματικότητά της το αποδεικνύουν.

Ο ίδιος ενσαρκώνει το νέο κράτος, ο ίδιος γίνεται ο απόλυτος φορέας του νέου μηνύματος, του νέου εθνικού μυστικού εναντίον του μυστικού που κάποτε το έθνος είχε εμπιστευτεί στον Μουσταφά Κεμάλ. Το Ισλάμ –όπως το εργαλειοποιεί ο ηγέτης- μεταβάλλεται από στοιχείο δημοκρατίας σε ιστορικό φορέα των αμετακίνητων αξιών μιας φαντασιακής, αδιάφθορης και πατριωτικής Ανατολίας. Ο Ερντογάν λοιπόν με την αυταρχική και βίαιη αντίδρασή του στις διαδηλώσεις, υπέδειξε την άλλη Τουρκία ως ενιαία: ως ξενοκίνητη Τουρκία της αντίδρασης, της καθυστέρησης, και του πλιάτσικου, απέναντι στη νέα Τουρκία, της εθνικής ηθικής και ανάπτυξης, της επιτυχίας και της ευημερίας. Η διαφορά ανάμεσα στον κεμαλισμό και τον ισλαμισμό του Ερντογάν έγκειται στο εξής: ενώ για τον κεμαλισμό την οργανική σχέση δημοκρατίας-έθνους την νομιμοποιούσε ο στρατός, αυτός που έκανε τον αγώνα Εθνικής Ανεξαρτησίας και έσωσε το έθνος, στον ισλαμισμό του Ερντογάν τη νομιμοποιεί η κάλπη. Αυτή η δημοκρατία της κάλπης περιορίζει τη δημοκρατία σε μια πλειοψηφική κατάσταση έξω από την οποία τα πάντα είναι αντίδραση κατά του έθνους. Ο νικητής της κάλπης λοιπόν, το AKP, είναι ο εκφραστής του όλου έθνους, ή, για να το θέσω πιο σωστά, το όλον έθνος το οποίο ενσαρκώνεται από τον ηγέτη –τον Ερντογάν- πρέπει να νουθετήσει τον λαό που έμαθε επί χρόνια να είναι ξενοκίνητος. Το έθνος λοιπόν καλείται να φτιάξει τον πολίτη-μοντέλο, τον πολίτη που ορίζεται ως τέτοιος επειδή είναι πιστός στις παραδοσιακές αξίες, σε μια ηθική που πρέπει να είναι από-ιδεολογικοποιημένη και εντέλει απολιτική. Η δημοκρατία λοιπόν καθίσταται μια τυπική διαδικασία της οποίας το ουσιαστικό περιεχόμενο δίνεται από το νικητή της κάλπης.

Στο πλαίσιο αυτό ο Ερντογάν και το κόμμα του έχουν μια νέα ιστορική αποστολή. Αν η αποστολή του κεμαλισμού ήταν να εκπολιτίσει την Τουρκία, δηλαδή να την κάνει μια ευρωπαϊκή χώρα, η αποστολή του Ερντογάν είναι να την παγκοσμιοποιήσει, να την κάνει μια παγκόσμια δύναμη. Αν λοιπόν για τον κεμαλισμό, η δημοκρατία ήταν στοιχείο του εκδυτικισμού της –όσο γινόταν δυτική τόσο γινόταν δημοκρατική- για τον Ερντογάν, η δημοκρατία είναι στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης: «όταν προχωρά η οικονομία, προχωρά και η δημοκρατία» συνηθίζει να δηλώνει. Φορέας λοιπόν της δημοκρατίας είναι μια οικονομική ανάπτυξη, έτσι όπως αυτή ορίζεται στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα. Για να υπάρχει οικονομική ανάπτυξη όμως –αυτό που συνιστά

άλλωστε τη νέα μεγάλη εθνική αποστολή- χρειάζεται αφοσίωση στις παραδοσιακές αρχές του έθνους. Η διατήρηση λοιπόν του έθνους εξαρτάται από την ικανότητά του να αναπτύσσεται οικονομικά, να γίνεται παγκόσμια δύναμη, ερήμην της κοινωνίας.

Μια νέα πολιτική γεωγραφία

Στην πλατεία Taksim δεν συγκρούονται δύο εκ των προτέρων διαμορφωμένες και με συνείδηση του εαυτού τους Τουρκίες, αντιθέτως και οι δύο διαμορφώνονται στο πλαίσιο της σύγκρουσης. Η Τουρκία του Ερντογάν διεκδικεί την οριστική επιβολή της ηγεμονίας της, η άλλη την άρνηση της ηγεμονίας του. Η ίδια η γεωγραφία της σύγκρουσης δείχνει ότι η διαίρεση στην Τουρκία δεν είναι ανάμεσα στον κεμαλισμό και τον ισλαμισμό. Εναντίον του Ερντογάν δεν ξεσηκώθηκε η παραδοσιακή γεωγραφικά, κεμαλική Τουρκία, ξεσηκώθηκαν και πόλεις που θεωρούνταν άντρα του ισλαμισμού (για παράδειγμα Ικόνιο). Μια άλλη πολιτική γεωγραφία λοιπόν διαμορφώνεται που δεν έχει σχέση με παραδοσιακού τύπου διαιρέσεις. Η κοινωνία της Τουρκίας διεκδικεί για πρώτη φορά την χειραφέτησή της από τα εθνικά, εκ των άνω επιβεβλημένα αφηγήματα. Είπα παραπάνω ότι οι διαδηλώσεις δεν οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για τη συγκρότηση μιας Αριστεράς, φτιάχνονται όμως εν δυνάμει οι όροι συγκρότησης μιας νέας Αριστεράς: δημοκρατικής, οικολογικής, αντικαπιταλιστικής –μιας πληθυντικής εν ολίγοις Αριστεράς. Κι αυτό γιατί η αφορμή των διαδηλώσεων, αλλά και η αιτία τους, ήταν το νεοφιλελεύθερο, επενδυμένο με οθωμανικά χρώματα όραμα του Ερντογάν.

Προκειμένου να εγκαταστήσει τη νέα ηγεμονία ο Ερντογάν έπρεπε να αλλάξει το τοπίο, συμβολικά και πραγματικά. Η Κωνσταντινούπολη ορίσθηκε ως το κέντρο επιβολής της νέας ηγεμονίας, εναντίον της κεμαλικής Άγκυρας. Το οθωμανικό παρελθόν λοιπόν κλήθηκε να νομιμοποιήσει ιστορικά την ηγεμονία του -νεοφιλελεύθερης κοπής- αυταρχισμού στην Τουρκία. Σε μια Κωνσταντινούπολη όπου το οθωμανικό παρελθόν (όπως άλλωστε και το βυζαντινό) ήταν συνεχώς παρόν σαν μια παγωμένη εικόνα, σαν ένα κάδρο στο βάθος, όπου επίσης ο κεμαλισμός πέρασε αλλά δεν κόλλησε, σε αυτή την πόλη –κυρίως στο Taksim- που συνιστά τη ζωντανή υπόμνηση ότι η δημοκρατία συνιστά μια διαρκή *εθνική ουτοπία*, σε αυτή την Πόλη ο Ερντογάν θέλησε να εγκαθιδρύσει τη νέα ηγεμονία. Και το Taksim έγινε το σύμβολο αντίστασης της άλλης Τουρκίας κατά του νέου ηγεμόνα αλλά και έμμεσα κατά της νέας αυτής νεοφιλελεύθερης ανάπτυξης που γέμισε ξαφνικά την Τουρκία με νέες οικοδομές που αλλάζουν εντελώς το πολεοδομικό αλλά και ανθρώπινο και κοινωνικό τοπίο των πόλεων. Όπως αλλού έτσι και στην Τουρκία, η νεοφιλελεύθερη οικονομία περιορίζει δραματικά τον δημόσιο χώρο, τον εμπορευματοποιεί προς όφελος του πολίτη-καταναλωτή και σε βάρος του πολίτη μέλους της δημόσιας ζωής. Οι διαδηλωτές

αντιστάθηκαν και σε αυτό, και με αυτή την έννοια θεωρώ ότι οι διαδηλώσεις έχουν ένα πολιτικό περιεχόμενο σύνθετο που ούτε οι ίδιοι δεν είχαν προκαθορίσει.

Απέναντι σε αυτές τις διαδηλώσεις ο Ερντογάν συσπείρωσε τους οπαδούς του στις συγκεντρώσεις «Σεβασμού στην Εθνική Βούληση», θέλοντας έτσι να ορίσει δύο αντίπαλα στρατόπεδα, το ένα το έθνος που εκπροσωπεί το νέο, και οι αντίπαλοι που εκπροσωπούν το παλιό. Όμως οι διαδηλώσεις δείχνουν ότι το νέο δεν μπορεί να μονοπωλείται από κανέναν. Ή θα φτιαχτεί δημοκρατικά ή δεν θα υπάρχει. Κι αυτό έρχεται από πολύ παλιά στην Τουρκία, και δεν φτιάχτηκε ούτε στο πλαίσιο του κεμαλισμού ούτε του ισλαμισμού.